

Mød børnene i øjenhøjde!

– Mere realisme i det pædagogiske rum, tak!
Af daglig leder, Carsten Hjorth Pedersen

I pædagogisk teori og praksis er der en tendens til at svinge mellem overdreven optimisme og overdreven pessimisme. Enten har man for stor tiltro til, hvad opdragelsen og undervisningen kan udrette, eller også har man for lille tiltro til det.

Pessimisme og optimisme

Især for år tilbage – bl.a. i lutherske sammenhænge – herskede den overdrevne pessimisme. Barnet var jo en arvesynder, som fra sit onde hjerte genererede en lind strøm af ondskab. Barnets fjendske egenvilje skulle derfor bøjes om nødvendigt med fysisk afstraffelse. Barnet kendte stort set aldrig sit eget bedste, hvorfor forældre, lærere og andre pædagoger skulle tvinge barnet ind i det rette spor. "Din vilje er i min lomme – og det er bedst for dig!" Den voksne sad også inden med al den relevante viden, som derfor blot skulle "hældes på" børnene, ofte i form af udenadslære og terperi. Afstanden mellem børn og voksne var stor, og begge parter tænkte på den anden som en modpart, i værste fald som en fjende.

I virkeligheden er dette et fortegnet billede af fortidens (lutherske) opdragelse, for godheden fornægter sig sjældent; især over for den opvoksende slægt er den svær at holde tilbage! Så også blandt den tids opdragere og undervisere fandtes der overbærenhed, imødekommenhed og humor. Men nogle gange skal vi sætte tingene på spidsen – og det gør jeg i denne artikel – for bedre at forstå nogle vigtige forskelle.

Pædagogisk realisme

Sidst i 1960-erne og først i 70-erne fandt en vending sted. Et nødvendigt opgør med fortidens overdrevne pædagogiske pessimisme fandt sted. Pendulet svingede, og den overdrevne optimisme tog over. Op igennem 80-erne, 90-erne og 00-erne har der været nogle tilbagesving: Summerhill-skolen med dens gennemførte elev-selvbestemmelse var nok allige-

vel for meget. ADHD-drengene havde brug for rammer og forudsigelighed. Al undervisning kunne trods alt ikke organiseres som projektarbejde. Og faglighed kom igen i vælten. Alligevel er det min vurdering, at vi fortsat er tættere på den overdrevne optimisme end på den overdrevne pessimisme.

Det kristne menneskesyns store fortjeneste er, at det stadig skubber os bort fra såvel den knusende pessimisme som den naive optimisme og trækker os i retning af en pædagogisk realisme, som er livsbekræftende. Den pædagogiske *realisme* er som linedanseres lange balancestang, der hele tiden korrigerer ham, så han hverken skvatter til højre eller venstre.

Barnagtige voksne – og modsat

Bag ved den naive pædagogiske optimisme ligger der et menneskesyn, som nedtoner forskellen mellem barn og voksen. Vi er jo kammerater og på ingen måde modparter! Fra at det før i tiden var sådan, at det kun var den voksne, der kunne lære barnet noget, er der nu tilløb til, at det er barnet, der er ekspert. Den tanke møder vi fx i barneteologien, som jeg behandlede i KPIs Nyhedsbrev nr. 1, 2011.

Hvad enten vi som mennesker overpointerer de forskelle, der er mellem os, eller vi underpointerer dem, får det ødelæggende konsekvenser for individerne og fællesskaberne. Lad os tage forskellen mellem mand og kvinde som eksempel. En overpointering af forskellen fører til mandchauvinisme og kvindeundertrykkelse, som især kvinderne – men faktisk også mændene – lider under. En underpointering fører til alvorlige tab af maskulin og feminin identitet med store mentale omkostninger til følge.

Noget tilsvarende gælder forskellen mellem barn og voksen. Nedtoningen af denne forskel, som den naive pædagogiske optimisme er bærer af, viser sig i en ødelæggende dobbeltbevægelse, hvor den voksne bliver barnagtig, og barnet bliver voksenagtig. Det ser vi desværre mange eksempler på i dag:

Voksne ...

- som ikke vil skælde et barn ud, heller ikke på en respektfuld måde, fordi det opfattes som overgreb mod barnet,
- som ikke kan eller vil bære det ansvar, det er at være en autoritet i forhold til barnet,
- som kaster med mudder, når barnet gør det: "Mor, du er dum!" – "Nej, det kan du selv være!"
- som trøster sig med slik og bamseser, som var de stadig børn,
- som ikke kan tåle kritik eller modsigelse uden at føle det som et personligt angreb.

Børn ...

- som bryder sammen, hvis de bliver skældt ud, også selv om det sker på en respektfuld måde,
- som bestemmer for meget derhjemme, fx Kasper på 6 år, der stort set selv får lov at bestemme, hvornår han skal i seng og derfor er dødtræt i børnehaveklassen dagen efter,
- som alt for tidligt skal træffe alt for store afgørelse, fx Amalie på 8 år, der selv må have lov til (!) at bestemme, hvilken skole hun vil gå på,
- som alt for tidligt er i gang med at skrive deres CV, fx Emil på 10 år, der skal gå til elitegymnastik og solist-klaver, og som i sin elevplan skal rette ind mod jurastudiet,
- som alt for tidligt smider legetøjet ud af børneværelset og "seksualiseres", fx Camilla på 12 år, der sminker og klæder sig, som om hun var 18 – og mor ser igennem fingre med det.

Realismen er på livets side

Derfor ønsker jeg mere realisme i det pædagogiske rum. Ikke for de pædagogiske princippers skyld, men for menneskenes. Børnenes og de voksnes. For den pædagogiske realisme, som fastholder forskellen mellem barn og

voksen, men som også fører barnet frem mod selvstændighed, er på livets side. Den giver voksne frimodighed til at være voksne og børn frimodighed til at være børn. Den voksne får nemlig mod til at påtage sig ansvaret og til at fritage barnet fra for stort et ansvar. Desuden giver den pædagogiske realisme børn frimodighed til at blive voksne i et tempo, som er naturligt. Den giver rum for modningen, men er på vagt over for al tvangsmodning.

Jeg gør mig ikke til talsmand for blind lydighed. Men der er noget, som hedder *seende* lydighed. Den er god, for dér ser det mindreårige barn den voksne som det, den voksne er, nemlig et modent, erfarent menneske, som har myndighed over mig, og dér ser den voksne barnet som det, barnet er, nemlig et umodent menneske, som jeg har ansvar for at føre frem til selvstændighed.

Lidt firkantet udtrykt: Den pessimistiske pædagog ser hen over barnet og tør ikke se barnet i øjnene af frygt for at virke jævnbyrdig. Den optimistiske pædagog tør ikke løfte blikket fra jorden af frygt for at virke autoritær. Den realistiske pædagog ser barnet i øjnene som et medmenneske, hun for en tid er tildelt myndighed over.

Påvirkningsangst

Ingen tvivl om, at der har fandtes mange – og fortsat findes nogle få – eksempler på, at børn er blevet indoktrineret og tvangsfodret, også i kirkelige sammenhænge. Det er hændt i hjem, søndagsskoler og teenklubber. Det er en af udløberne af den pædagogiske pessimisme, hvor respekten for barnet eller den unge ikke har været til stede. Men i dag er den største fare, at vi ikke *tør* påvirke. Det gælder også i kirkelige sammenhænge. Ikke blot i såkaldt "brede folkekirkelige sammenhænge," men også i missionske og karismatiske.

Påvirkningsangsten viser sig på forskellige måder. Fx ved, at bibelhistorien i den kristne børneklub skal fortælles uden forkyndende pointer. Argumentet er, at bibelhistorien i sig selv er stærk nok. Forkyndelse er – underligt nok også i kirkelige sammenhænge – blevet et lidt antikveret ord. Så appliceringen, som er en klassisk del af forkyndelsen og prædikenen – for øvrigt også af den klassiske retorik – skæres ned eller helt bort.

Men dermed mistes noget væsentligt. Appliceringen er nemlig et forsøg på at anvende og aktualisere tekstens budskab over for tilhørerne – ud fra en realistisk antagelse om, at disse *ikke altid* er i stand til selv at uddrage den glædelige eller alvorlige pointe af teksten. Desuden er der den fordel ved at blive mødt af et klart appliceret budskab, at man bliver udfordret til enten at modtage eller afvise. Den klarhed har børn, unge og voksne brug for jævnlig at blive mødt af.

I al form for formidling – ikke mindst den kirkelige – er det afgørende at blive mødt af noget, der både er kendt og fremmed, som både er forudsigt og uforudsigt. Nu kan man selvfølgelig blive mødt af det fremmede og uforudsigelige på andre måder end ved, at budskabet fra en bibeltekst appliceres i forkyndelsens form. Men det er den generelle tilbageholdenhed med at provokere, modsige og udfordre, som jeg her kalder påvirkningsangst.

God konfrontering er omsorg

Årsagen, til at det er blevet sådan, er bl.a., at vi har glemt den gode konfronterings store potentiale. Fordi konfrontering (naturligvis) altid vækker et vist mishag hos os – og mishag skal man for alt i verden undgå! – så søger vi at undgå konfronteringen. Det gælder såvel den, der "serverer" den, som den, der "udsættes" for den. Men dermed mister vi noget væsentligt. Ja, børn kan slet ikke udvikles sundt, hvis de møder for lidt konfrontering – forudsat at den er leveret af voksne og andre, som konfronterer *med respekt*.

Hvis et barn møder for lidt konfrontering, lærer det ikke at håndtere modstand. Børn, som i for lav grad dannes *op imod* idealer, værdier og prægnante voksne, bliver for slappe, for lidt voksne, for lidt viljestærke. De vælter for let. Brugt ret mener jeg, at konfrontering er omsorg for og anerkendelse af barnet.

Konfronterende forkyndelse

Dette gælder konfrontering i almindelighed; men det gælder især den konfrontering, som Gud gennem sin Søn og sit Ord møder os med.

Hvad angår nutidens forkyndelse for unge eller voksne, er omvendelse jo næsten forsvundet som tema. Vi ta-

ger afsæt i, at alle tilhørere er Guds børn og "blot" skal oplæres. Ikke, at jeg ønsker mig en presse-kultur, som mere er psykologisk vold end sand omvendelsesforkyndelse. Men kunne vi ikke sammen prøve at udvikle en nutidig, sund forkyndelse af omvendelse og efterfølgelse, som især teenagere kunne få stor glæde af?

Og hvor er fortabelsen blevet af i vores mange missionske og karismatiske prædikener og samtaleoplæg? Også det tema blev tidligere skamredet; men løsningen kan vel ikke være at fortie et tema, som Jesus meget hyppigt er inde på. Det er jo den gode Gud, som i sin store kærlighed konfronterer os med virkeligheden: Det kan lade sig gøre at gå fortabt! "Betænk det, kære menneske og søg i tide min frelse, som jeg rækker dig gennem nådens midler!"

Men naturligvis må konfronteringen – eller lovens forkyndelse – aldrig stå alene. Den giver kun mening, hvis den vedvarende er fulgt af barmhjertighed og overbærenhed, ja, af evangeliet.

Kan vi altid gøre det bedre?

I disses år er det populært at tale om at gøre det gode bedre. Der er ikke noget, som er dårligt, fx i et ægteskab, på en skole eller hos et barn. Det hele er godt i udgangspunktet – for vi er jo gode på bunden, hvilket det optimistiske menneskesyn fastholder. Så derfor består det pædagogiske projekt ikke i at ændre noget dårligt til noget godt, men i at gøre det gode bedre.

Men *kan* vi altid gøre det gode bedre?

Den pædagogiske pessimisme svarer nej. Vi er, som vi er, og vi må få det bedste ud af det – og/eller håbe på Guds nåde. Intet arbejde, altid hvile!

Den pædagogiske optimisme svarer ja. Så ve den, der ikke optimerer sig selv og andre. Her er ingen nåde. På med vanten. Ingen hvile, altid arbejde!

Den pædagogiske realisme lægger afstand til såvel den dovne pessimisme som den evige selvforbedrings optimisme. Den pædagogiske realisme er et opgør med alle pædagogiske systemer, som påstår, at de har fundet de vise sten – også dét pædagogiske system, som i realismens navn mener at have fundet dem.

Den pædagogiske realisme fastholder, at livet i det pædagogiske rum er for komplekst og modsætningsfyldt til »»

»» at kunne rummes i én forkromet teori eller praksis. Selv den mest sindrige sammentænkning af gartnerpædagogikken (som vil lade barnet vokse så vidt muligt frit) og billedhuggerpædagogikken (som vil forme barnet ud fra et ideal), vil ikke kunne løse alle pædagogiske udfordringer.

Gud og medmennesket

Som modspil til de mange overdrevne forventninger til det pædagogiske projekt, kan et realistisk kristent menneskesyn bidrage med mindst tre ting:

- 1) Der findes en form for selvforbedring – eller emsighed til at ville forbedre *andre* – som er hvileløs og nådeløs. En af de store dødssynder i vores tid er at gå i stå. Det må man for alt i verden ikke. Nu giver det ligesom sig selv, at børn ikke så let går i stå, fordi de har et stærkt udviklingsdrive i sig. Godt det samme. Så det er især voksne, der ikke må gå i stå.

Men som tidligere biskop, Jan Lindhardt har sagt: "Det er ingen skam at gå i stå, blot man står et godt sted." Deri ligger en vigtig pædagogisk pointe.

- 2) En pointering af magtesløshedsens potentiale. Sygehuspræst Preben Kok hævder, at en af vor tids store tabuer er magtesløsheden. Den undgår vi for enhver pris, hvilket der da også er god mening i. Lad os aldrig idealisere magtesløsheden eller svagheden. Men da vi alle kommer til at erfare magtesløshed og svaghed, er det på den anden side vigtigt, at vi anerkender den som en uundgåelige del af livet og ser, at den åbner døre ind til livsrum, vi ikke før har færdedes i. – Rum, hvor det at lægge sit liv i Guds og andre menneskers hænder bliver den store hvile. God pædagogik er af og til at blive *fri* for al pædagogik!

- 3) Der er forskel på, hvad vores kræfter kan og skal bruges til afhængigt af, om vi ser på tiden eller evigheden, afhængigt af, om vi spørger til vores forhold til Gud eller til andre mennesker. Gud har nemlig ikke brug for vores gode pædagogiske gerninger. Det har vores medmennesker derimod. Og "frelse" er absolut ikke en pædagogisk kategori. Det er en guddommelig og åndelig kategori.

Så får jeg lov til med min ufuldkomne pædagogik at gøre det lidt tåleligere for nogle af mine medmennesker – fx børn – at leve i tiden. Men Gud har taget sig af deres evige frelse. Skønt jeg er bæret over, at han vil bruge mig til at bringe evangeliet om den frelse ud til mine medmennesker, så er mit hvilepunkt i den opgave, at Ordet og Ånden skaber og nærer det åndelige liv. Ikke mine pædagogiske evner. ✨